

[...] Kunstwerken hebben immers geen vaste betekenis, maar hun betekenis komt telkens opnieuw tot stand. Hierdoor kunnen zij onze gefixeerde blik op de werkelijkheid doorbreken.

[...] Kunstwerken kunnen de waargenomen wereld 'opnieuw tot leven laten komen'. Om dit te kunnen begrijpen moeten we een traditionele opvatting over (beeldende) kunst verwerpen. Er wordt nogal eens gezegd dat de essentie van een kunstwerk bestaat in het feit dat het op iets lijkt in de werkelijkheid, of in ieder geval dat het kunstwerk verwijst naar iets in die werkelijkheid. In extreme gevallen wordt het wezenlijke van kunst zelfs gereduceerd tot de kunst van de *tromp l'oeil*: het werk lijkt zoveel op de werkelijkheid dat het het oog bedriegt zoals de vogels geen onderscheid konden maken tussen echte en druiven en de druiven die waren geschilderd door de Hellenistische schilder Zeuxis. Een dergelijk realisme in de kunst, wat we natuurlijk nogal eens zien bij het maken van portretten die moeten 'lijken', getuigt volgens Merleau-Ponty meer van ijdelheid dan voor werkelijke liefde voor de kunst zelf. Het kunstwerk is geen imitatie van de wereld, maar 'het is een wereld op zichzelf'. Dit wil overigens niet zeggen dat het kunstwerk dan helemaal nergens meer over zou gaan of geen inhoud zou hebben. Waar Merleau-Ponty hier de nadruk wil leggen, is dat het belangrijkste van een kunstwerk bestaat in de manier waarop het iets laat verschijnen. Het gaat er dus niet zo zeer om *wat* er afgebeeld wordt, maar de *manier waarop* dit verschijnt. Hiermee onderschrijft Merleau-Ponty de opvatting van de kunstenaar Paul Klee dat de bedoeling van schilderkunst niet zozeer ligt in het reflecteren of het nabootsen van het zichtbare, maar in het *zichtbaar maken*. Dit zichtbaar maken is niet een puur subjectieve aangelegenheid van de kunstenaar. De wereld die door de kunstenaar in het kunstwerk tot uitdrukking wordt gebracht, is een voor ons herkenbare wereld, omdat het kunstwerk allereerst een lichamelijke expressie is die voortkomt uit de lichamelijke verbondenheid die de kunstenaar heeft met de wereld. De kunstenaar opereert aldus in de wereld van de waarneming.

[...] Door het door elkaar schudden en losweken van vaste en gesedimenteerde betekenissen is het kunstwerk in staat de voor ons bekende en herkenbare wereld op een totaal nieuwe wijze te laten verschijnen. Het kunstwerk kan ons verrassen, niet omdat het iets heel vreemd afbeeldt, maar omdat het iets wat juist heel vertrouwd is op een nieuwe, vreemde of schokkende manier kan laten verschijnen. In deze verassing kunnen we de terugkeer naar de wereld van de waarneming ervaren. [...]

Merleau-Ponty, Maurice. *De wereld waarnemen*. Amsterdam: Boom, 22-23.